

Els diversos corrents del catalanisme en relació amb l'uropeisme al llarg del segle XX

Montserrat Guibernau i Berdun*

A hores d'ara sembla obvi parlar d'uropeisme, tots els partits polítics ho fan. Els intel·lectuals, els empresaris i els periodistes tenen el mot *Europa* als llavis i reconeixen la seva rellevància i això passa tant a Catalunya com a la resta d'Espanya. Però les coses no han estat sempre així. Catalunya per raons històriques troba les seves arrels en una vinculació amb Europa —per mitjà de la seva pertinença a l'Imperi carolingi del qual fou frontera—, i és precisament aquesta condició de «límit» entre dos territoris, dues cultures i dues tradicions polítiques el que es manté fins avui —encara que amb variacions al llarg del temps. El fet que Catalunya fos exclosa del pro-

* Montserrat Guibernau i Berdun és doctora per Cambridge, catedràtica de Ciència Política al Queen Mary College, Universitat de Londres i *visiting fellow* al Center for Global Governance de la London School of Economics. Ha publicat *Nationalisms* (1997), *Nacions sense estat* (1999) i *Nacionalisme català: franquisme, transició i democràcia* (2002). Ha editat *The conditions of diversity in multinational democracies* (2003), *History and National Destiny* (2006), *Governing Europe: The developing agenda* (2006).

cés de colonització de les Amèriques liderat per Castella també contribuï a reforçar la diferència i la distància entre catalans i castellans, cosa que, per exemple, no succeí amb l'Imperi britànic, en el qual Escòcia fou convidada a tenir un paper clau des del primer moment.

Per això Catalunya mira Europa, i Catalunya és Europa des del moment en què sorgeix aquesta nova i indeterminada idea de comunitat política i fins a cert punt cultural que culmina amb la creació de la Unió Europea. Castella i la resta de la península Ibèrica van créixer i es consolidaren sota la influència d'altres pobles i cultures, entre elles la musulmana, que deixà un llegat valuós i una empremta inesborrable. Europa quedava lluny als castellans, Europa els era aliena.

El catalanisme sorgeix primer com a moviment per la defensa de la llengua i de la cultura catalanes, indubtablement influït pel romanticisme alemany de la meitat del segle XIX. El catalanisme polític pren nota dels processos de creació de nous estats a Europa —com per exemple Alemanya i Itàlia durant la segona meitat del segle XIX, així com de moviments de reivindicació nacional en altres indrets europeus com per exemple Irlanda que van proliferar durant els darrers anys del segle XIX i principis del segle XX.

Des del punt de vista artístic, Catalunya s'integra plenament i lidera moviments d'avantguarda durant la primera part del segle XX, Antoni Gaudí, Salvador Dalí, Pau Casals i Joan Miró en són els principals exponents.

El cop d'estat del general Francisco Franco (1936) i els quaranta anys de dictadura estroncaren el desenvolupament cultural, polític, artístic i econòmic de Catalunya. Moltes persones van morir o es veieren forçades a emigrar. Milers de catalans experimentaren les privacions econòmiques, la pobresa i el desgavell provocats per la guerra.

Evidentment el catalanisme es veié influït d'una manera fonamental per les idees europees del moment, que arribaven de forma limitada a una minúscula part de la població. Si bé després dels primers anys de dictadura, la distància entre els catalanistes a l'exili i els que restaven a Catalunya es féu més gran, també el gruix de la població catalana —tancat l'horitzó envers Europa— es veié obligada a concentrar esforços en la pròpia supervivència. El catalanisme i els moviments de resistència al franquisme eren minoritaris, clandestins i perseguits. Encara que a poc a poc, cap als anys seixanta, s'obriren algunes esclertes que permetien el conreu limitat de la llengua i la cultura catalanes.

Durant el franquisme, cal contrastar l'antieuropisme impulsat pel règim amb el constant delit d'una elit cultural catalana per conèixer, saber, llegir, escoltar i veure tot allò que venia d'Europa encara que fos prohibit. Entre les principals idees polítiques generades a diverses parts d'Europa i que impactaren en el catalanisme polític cal destacar la influència del marxisme i altres variants del socialisme en la construcció del socialisme català, tant del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC) com del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), així com d'altres partits minoritaris. La influència del federalisme —incloent-hi la variant catalana dissenyada per Pi i Margall— en la ideologia política del PSC. La demo-

cràcia cristiana, i en particular la doctrina personalista d'Emmanuel Mounier, amb un fort impacte en el pensament de Convergència Democràtica de Catalunya (CDC) i del seu líder Jordi Pujol, així com en Unió Democràtica de Catalunya (UDC). El republicanisme i l'obrerisme d'influències llibertàries que esdevingueren centrals en la ideologia d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC).

Tot seguit analitzo la posició dels principals partits polítics d'origen català envers dos grans temes que els defineixen, aquests són: la relació entre Catalunya i Espanya, i el vincle entre Catalunya i Europa. L'anàlisi se centra en el període de la transició democràtica. M'ha semblat interessant establir aquest contrast ara que Espanya es democràtica, moderna, proeuropea, industrialitzada, descentralitzada i secular, tot i mantenir algunes rèmores del passat com la passió pel centralisme i la incapacitat d'entendre la seva pròpia diversitat nacional, i que Europa és gairebé indubtablement identificada amb la Unió Europea. És a dir, amb una institució política i comunitat econòmica que aspira a la construcció d'una identitat pròpia.

Els partits polítics estudiats són: ERC, PSUC, PSC (PSC-PSOE), CDC, UDC, així com el pensament polític de Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya 1980-2003. La metodologia utilitzada per elaborar aquest treball inclou l'estudi de programes electorals, documents interns dels partits, llibres i altres publicacions, així com un seguit d'entrevistes amb polítics i intel·lectuals d'un ampli espectre polític.

Esquerra Republicana de Catalunya (ERC)

Esquerra Republicana de Catalunya, partit hegemònic a Catalunya durant la Segona República, va donar a la Generalitat els seus dos primers presidents, Francesc Macià i Lluís Companys, entre l'any 1931 i el 1939.

ERC es defineix com una organització política socialment d'esquerra i nacionalment catalana, no dependent de cap força aliena a la nació catalana. En la seva *Declaració ideològica* del 1993, ERC s'autodefineix com la unió de diverses tradicions polítiques que inclouen: l'independentisme representat per l'Estat Català de Francesc Macià; el Partit Republicà Català de Lluís Companys; el republicanisme federal present en moltes comarques catalanes, el grup socialitzant de *L'Opinió* i l'obrerisme d'influències llibertàries. ERC assumeix «la totalitat de la nació», i fa referència als Països Catalans com a àmbit d'actuació directa i la seva independència com a objectiu polític.

Catalunya-Espanya

Els problemes de Catalunya es remunten a la seva submissió a Espanya.¹ L'antagonisme històric entre les estructures polítiques i econòmiques d'Espanya i les dels Països Catalans reflecteix dues identitats nacionals que s'han mantingut oposades al llarg del temps, segons ERC el centralisme i l'endarreriment d'Espanya no s'han superat. Les contradiccions principals entre les estructures catalanes i les espanyoles concerneixen, des del punt de vista d'ERC, les diferències en la distribució territorial de la població i en la seva estructura productiva.

Segons l'exlíder d'ERC Àngel Colom, les disparitats entre Espanya i Catalunya no es redueixen únicament a l'àmbit econòmic, sinó que també es manifesten en les seves concepcions antagòniques sobre la democràcia i l'Estat. Colom insisteix en el fet que «El Regne d'Espanya té totes les institucions formals d'un Estat democràtic. [...] Reconeix l'existència de nacionalitats dins l'Estat espanyol, però no el dret a l'autodeterminació.»² I remarca que, tot i les seves formes liberals, «l'Estat espanyol té un fons molt poc democràtic, perquè manté les estructures polítiques i administratives configurades pels liberals moderats en el segon terç del segle passat [segle XIX]. Hi ha unes concepcions bàsiques més pròpies del despotisme il·lustrat que no pas de la sobirania i el protagonisme dels ciutadans.»³ Segons Colom, això s'explica per la voluntat de l'Estat d'envair la vida de la col·lectivitat ciutadana sense deixar espai per a l'acció de les institucions més properes als ciutadans, com ara els ajuntaments, per la necessitat d'una administració central forta que actuï en tot el territori espanyol i que disposi de nombroses funcions, per l'omnipresència de l'Estat, i pel seu objectiu de crear una sola nació.⁴

Des del punt de vista de Colom, la idea d'Espanya com a estat nació sorgeix només després de les guerres napoleòniques, quan la Corona perd les colònies castellanès d'Amèrica i els seus dominis queden reduïts a la península Ibèrica menys Portugal i Gibraltar, més les Illes Balears, les Canàries, i algunes colònies petites a Amèrica i Àfrica. A partir d'aquest moment, el Regne de Castella canvia de nom i s'autoanomena *Espanya*. Aquesta reducció coincideix amb la configuració moderna de l'Estat espanyol. Paral·lelament a la formació del nou Estat, hi ha la voluntat de crear una nació espanyola. El fet més il·lustratiu d'això és l'intent de crear una llengua espanyola, convertint el castellà en espanyol. Això va tenir lloc l'any 1922, quan la Real Academia de la Lengua Castellana es converteix en la Real Academia de la Lengua Española.⁵ Dit en altres paraules, la integritat de la identitat catala-

1. J. ARGELAGUET *et al.*, *República catalana*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1992, p. 46.
2. J. ARGELAGUET *et al.*, *República catalana*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1992, p. 54.
3. J. ARGELAGUET *et al.*, *República catalana*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1992, p. 54.
4. J. ARGELAGUET *et al.*, *República catalana*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1992, p. 54-56.
5. J. ARGELAGUET *et al.*, *República catalana*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1992, p. 78.

na, que es va poder sostenir fàcilment en uns temps en què l'Estat espanyol era feble i havia reduït les seves activitats a poca cosa més que a la recaptació d'impostos, es veurà amenaçada per la transformació imparable d'Espanya en un estat nació modern.

Per Josep Lluís Carod-Rovira, actual líder d'ERC, un dels problemes més importants que caracteritzen la relació entre Catalunya i Espanya en el present marc legal és la insuficiència del finançament autonòmic, al qual cal afegir la baixa inversió pública de l'Estat a Catalunya. Ambdós factors perjudiquen el benestar material dels catalans, frenen el creixement econòmic, i posen obstacles a la vitalitat inequívoca de l'empresa catalana, tot limitant les seves possibilitats de treball. Segons Carod, «Catalunya es finançadora nata d'Europa, però també n'és d'Espanya».⁶

En el *Programa marc* a les eleccions generals de març del 2000, ERC descriu el moment present com a final d'una etapa històrica que requereix la renovació d'un model d'Estat que considera exhaurit.⁷ Al seu parer, és imprescindible canviar les actituds de fons dels ciutadans de Catalunya «enfonsats en el conformisme perquè “tot va bé” i el derrotisme perquè “no hi ha res a fer”».⁸ En aquest context, ERC considera necessari: (1) prendre consciència de la gravetat de les amenaces que planen sobre la nació catalana; (2) recuperar la confiança en el progrés i combatre el fatalisme que avui ha pres la forma de determinisme econòmic, i (3) recuperar la confiança en els partits polítics com a instrument essencial de la transformació de la societat. Per això, ERC es planteja estratègicament ampliar la base social del republicanisme català i elevar la «tensió democràtica» a Catalunya i als Països Catalans, de manera que es qüestionï la legitimitat de tot el règim i de la seva concepció de l'Estat.⁹ A mitjà termini ERC, que es defineix com un partit de govern i no com a partit purament testimonial, frontissa o subordinat, es proposa la creació de la república federal com a primer pas «en la via democràtica a la independència, que exigeix la voluntat majoritària dels ciutadans expressada lliurement a les urnes».¹⁰ En aquest mateix *Programa marc* s'afegeix:

L'intent d'assimilació de la nació catalana portada a terme per l'Estat espanyol des de 1714, que va convertir-se en intent de genocidi amb el règim militar del General Franco, ha generat en la part més conscient nacionalment del poble català un odi comprensible a tot signe d'espanyolitat. Aquest odi es refereix a l'Estat i no pas al poble espanyol, que ha patit la mateixa opressió de l'oligarquia que el controla.¹¹

6. J. LL. CAROD-ROVIRA, *Jubilar la transició*, Barcelona, Columna, 1998, col·l. «La Humanitat», p. 108.

7. *Programa marc, eleccions al Congrés dels Diputats i al Senat de l'Estat espanyol, març 2000*, p. 7.

8. *23è Congrés Nacional, Tarragona 17-18 de març de 2001*, ponència política, p. 20.

9. *23è Congrés Nacional, Tarragona 17-18 de març de 2001*, ponència política, p. 21.

10. *23è Congrés Nacional, Tarragona 17-18 de març de 2001*, ponència política, p. 22.

11. *23è Congrés Nacional, Tarragona 17-18 de març de 2001*, ponència política, p. 22.

Catalunya i la Unió Europea

ERC considera el procés de consolidació de la Unió Europea com una alternativa necessària a la política de l'anomenat *nou ordre mundial*. El seu objectiu és que la Nació Catalana, un cop independent, esdevingui un estat membre de la Unió Europea i per això és necessari que Catalunya hi tingui representació pròpia. Així doncs, cal garantir la participació de Catalunya a les diferents institucions de la Unió Europea quan s'hi tractin temes que afectin el seu àmbit competencial o el seu interès específic, tal com es preveu a altres països.

En avaluar la situació present, Carod-Rovira es mostra escèptic envers una Unió Europea que, al seu parer, no és respectuosa amb els drets dels pobles i que es mou guiada pels objectius dels estats membres que la formen. El líder d'ERC defensa la necessitat d'una presència catalana directa en els organismes europeus, cosa que fins ara no ha estat el cas. Ell mateix declara: «Però no ens enganyem; l'Europa de les regions, sigui o no sigui motor de res, és una gran utopia. Sense negar l'ajut que poden fer ens oficiosos com l'ARE —sobretot si es proposen de funcionar com a *lobby* efectiu—, la realitat és una altra.»¹²

ERC dona suport a la idea de crear una Constitució europea, que atorgui més poder al Parlament Europeu i al Tribunal Europeu dels Drets Humans. Per ERC, la Unió Europea ha d'atorgar el protagonisme a la ciutadania europea, de manera que l'Europa dels estats sigui substituïda per una confederació de pobles. Aquesta Constitució europea, però, hauria de garantir els drets individuals i també els drets col·lectius de les nacions històriques que no tenen estat propi i establir els mecanismes jurídics necessaris per exercir el dret a l'autodeterminació.¹³

Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) - Iniciativa per Catalunya (IC)

El 23 de juliol de l'any 1936, pocs dies després d'esclatar la Guerra Civil, neix el Partit Socialista Unificat de Catalunya. El PSUC es defineix com un partit nacional popular amb propostes polítiques que parteixen del reconeixement del dret a l'autodeterminació de Catalunya i que posen en primer pla la relació entre la lluita de classes i la defensa de la identitat nacional. El PSUC defensa una política estretament vinculada al combat i al desenvolupament democràtics a Espanya, comptant amb el suport de la classe treballadora.¹⁴

12. J. LL. CAROD-ROVIRA, *Tornar amb la gent*, Barcelona, Columna, 1997, col·l. «La Humanitat», p. 74.

13. *Programa marc, eleccions al Congrés dels Diputats i al Senat de l'Estat espanyol, març 2000*, p. 76.

14. *PSUC: Per un catalanisme popular*, Comitè Central PSUC, 12 de setembre de 1982, p. 5.

El PSUC, formació fonamentalment comunista, al llarg dels anys s'anirà transformant, primer en federar-se amb altres partits per formar Iniciativa per Catalunya (1987), i després amb la seva pràctica desaparició per fusió dins de la mateixa Iniciativa per Catalunya, que finalment optà per presentar-se a les eleccions en coalició amb el partit ecologista Els Verds (V) (1993). Iniciativa per Catalunya es funda el 1987 com una federació de partits que té com a objectiu impulsar una alternativa nacional d'esquerres. Inicialment, la federació estava composta per tres partits: el PSUC, el Partit Comunista de Catalunya i l'Entesa dels Nacionalistes d'Esquerra.

La III Assemblea d'IC (Barcelona, 1993) representa la consolidació organitzativa i el definitiu llançament social del projecte de renovació de l'esquerra encapçalat pel PSUC i representat per Iniciativa per Catalunya. El període iniciat el 1993 es caracteritza per la centralitat creixent adquirida per l'ecologisme, que culminaria amb l'aliança d'IC amb Els Verds. El líder polític que defineix aquesta nova etapa és Carles Saura.

Catalunya-Espanya

El discurs del PSUC defineix Catalunya com una nació integrada dins de l'Estat espanyol. Amb tot, tal com afirma el seu exlíder Rafael Ribó, «L'Estat espanyol durant tota la seva història ha fet servir la idea nacional única [...] per reproduir ideològicament una abstracta igualtat i uniformitat que destorbi el desplegament lliure de les diverses comunitats.»¹⁵ Ribó reprova el fort component centralista present en la construcció de l'Estat espanyol, un centralisme que en la majoria dels períodes ha anat acompanyat d'un autoritarisme polític.¹⁶ La unitat de la pàtria, la tradició espanyola secular i els moviments antiseparatistes són temes a què han recorregut tendències polítiques ben diferents que comparteixen un fort nacionalisme espanyolista.¹⁷

L'any 1990 Iniciativa per Catalunya definia Espanya com un *estat multinacional* i assenyalava el reconeixement de la sobirania i les tendències nacionals com a condicions inicials per a un avenç democràtic cap a una unió federal. Des de la seva perspectiva, l'Estat de les autonomies representa un dels primers passos en el procés que ha de dur al federalisme.¹⁸

15. RIBÓ, R., *Sobre el fet nacional: Catalunya, Països Catalans, Estat espanyol*, Barcelona, Avance, 1977, p. 19.

16. RIBÓ, R., *Sobre el fet nacional: Catalunya, Països Catalans, Estat espanyol*, Barcelona, Avance, 1977, p. 27.

17. RIBÓ, R., *Sobre el fet nacional: Catalunya, Països Catalans, Estat espanyol*, Barcelona, Avance, 1977, p. 30.

18. IC. *Projecte manifest programa: Segona Assemblea Nacional*, 30 de novembre - 1 de desembre de 1990, p. 104.

Un altre element que es troba en el discurs comunista fa referència a la idea que Catalunya ha de contribuir en la consolidació de la democràcia a Espanya.¹⁹ Si bé els comunistes catalans defensen el concepte d'una república democràtica federal per a Catalunya, accepten la monarquia en la mesura que sigui capaç de garantir constitucionalment la veritable democràcia, que reconegui la prioritat de la sobirania del Parlament i que no obstaculitzi la democràcia social i política.²⁰ El PSUC reivindica l'autodeterminació per a tots els pobles d'Espanya,²¹ i proposa una reforma de la Constitució que comporti la creació d'un estat federal que respongui al caràcter multinacional d'Espanya.²²

En l'article 2.4 dels *Principis i ideologia d'IC-V* es posa en relleu que com a resultat del procés autonòmic, Catalunya no és una entitat sobirana. I remarca que la modificació constitucional és imprescindible per avançar en: l'aplicació dels principis del federalisme asimètric, el reconeixement efectiu de la plurinacionalitat de l'Estat, la modificació en el concepte de sobirania, i en l'extensió dels drets i la solidaritat.²³ Tot això tenint en compte els canvis que provoca la progressiva integració política de la Unió Europea i les noves realitats migratòries.

Catalunya i la Unió Europea

En aquest apartat cal establir una diferenciació entre les postures del PSUC abans que Espanya formés part de l'avui anomenada *Unió Europea*, i afirmacions posteriors fetes per Iniciativa per Catalunya que corresponen a un context polític diferent i marcat per la pertinença a la Unió Europea.

En el document *Europa comunitària: una proposta del PSUC* (1987) publicat just abans de les primeres eleccions al Parlament Europeu que tingueren lloc a Espanya el mes de juny d'aquell mateix any, el PSUC expressà el seu suport a la integració d'Espanya a la llavors denominada *Comunitat Europea*. El PSUC considera la seva lluita per una Europa unida, on els pobles i els ciutadans siguin protagonistes, com una part important de la vida democràtica d'avenç cap al socialisme. Ja en aquelles eleccions, el PSUC reclamava una llei que atorgués a Catalunya el caràcter de circumscripció electoral europea, i proposava una Europa que aspirés a «trencar les limitacions geogràfiques i els egoïsmes corporativistes respectant les característiques nacionals i regionals». El PSUC apostava per la consolidació

19. *PSUC. III Conferència Nacional: Davant la reconstrucció nacional de Catalunya*, Barcelona, PSUC, 1979, p. 19.

20. *PSUC. III Conferència Nacional: Davant la reconstrucció nacional de Catalunya*, Barcelona, PSUC, 1979, p. 51.

21. *PSUC. V Congrés*, 1981, p. 27.

22. *PSUC. VIII Congrés*, 16, 17 i 18 de desembre de 1988, p. 47.

23. *Programa IC-V eleccions generals 12 de març del 2000*, p. 58.

d'una Europa autònoma, a la qual es proposava contribuir des de la seva col·laboració amb altres forces polítiques de l'esquerra europea. El text fa esment de la unitat de criteris i col·laboració que sobre aquest tema comparteix el PSUC amb el Partido Comunista de España (PCE).

IC-V es manifesta a favor de la unió econòmica, política i social de la Unió Europea, i proposa avançar cap a una unió política amb una estructura federal capaç de potenciar el seu conjunt i cadascuna de les seves parts com a patrimoni comú.²⁴

Segons IC-V la capacitat per assolir una qualitat social i ambiental constitueix un dels principals reptes de l'esquerra d'avui, que ha de tenir, més que mai, capacitat crítica i innovadora. Però això només serà possible a través de la col·laboració entre les organitzacions d'esquerra en el conjunt de la Unió Europea. Des d'aquesta perspectiva, la Unió Europea no és tan sols una necessitat sinó també una opció estratègica per a l'esquerra que vol avançar en el desenvolupament de les polítiques de transformació. És per aquesta raó que la Unió Europea, segons IC-V, no s'ha de limitar a la integració monetària, sinó que ha d'evolucionar en qüestions relatives a estratègies laborals, aprofundiment de la salvaguarda i la cohesió social i coordinació de polítiques macroeconòmiques.

IC-V es declara a favor d'una Unió Europea de progrés, pròspera, social, culta, respectuosa amb el medi ambient i solidària, però també d'una Unió Europea capaç de democratitzar les seves pròpies institucions i acceptar el repte de la seva expansió per tal d'incloure els països de l'Europa central i oriental. L'article 2.5 dels *Principis i ideologia d'IC-V* diu: «Volem que la Unió Europea sigui l'instrument per superar les limitacions dels Estats tradicionals, per enfortir la interrelació entre els seus pobles, per assegurar la pau i el benestar de tots els seus membres.»

Partit dels Socialistes de Catalunya PSC (PSC-PSOE)

El Partit dels Socialistes de Catalunya PSC (PSC-PSOE) troba els orígens en el procés d'unificació del Partit Socialista de Catalunya (Congrés), la Federació Socialista de Catalunya FSC (PSOE), i el Partit Socialista de Catalunya (reagrupament). El procés d'unificació dels tres partits es portà a terme en el Congrés d'Unificació o I Congrés del PSC (PSC-PSOE) el dia 16 de juliol de 1978.

Dues concepcions divergents del socialisme s'integren en el PSC, per una banda, la tradició provinent del PSC (C) «troba les seves arrels històriques en el catalanisme, l'anarcosindicalisme i el moviment cooperativista; és anticentralista, antiestatista i autogestionària i té fortes influències del cristianisme social». Per altra banda, el socialisme del PSOE repre-

24. *IC-V. Principis i Ideologia, 5a Assemblea Nacional IC-V*, Barcelona, novembre de 1998, punt 2.5.

senta el socialisme estatista, laic i de tradició obrerista. Podríem dir que, «en el marc general del socialisme, la tradició socialista del PSOE se situa dins d'una concepció "estatal"; la del PSC (C), en canvi, s'emmarcaria dins d'una concepció "societal"». ²⁵ Aquestes dues tradicions d'alguna manera han perdurat en el si del PSC i han estat responsables d'algunes discrepàncies dins del partit.

El Partit dels Socialistes de Catalunya emfatitza el caràcter plural de l'origen del catalanisme polític i situa el seu propi catalanisme, rebutja l'expressió *nacionalisme català* per definir el seu discurs, en una concepció de la nació i de la societat en què el protagonisme correspon a la ciutadania. ²⁶ El federalisme és definit com a aspecte decisiu en la formulació del catalanisme progressista del PSC, el qual descarta la dicotomia entre catalans i espanyols i la idea que interpreta l'Estat espanyol com un «enemic exterior».

El PSC té per objectiu construir una societat sense classes, on no existeixi cap forma d'exploació, dominació, discriminació o opressió. En el IV Congrés (novembre de 1984), el partit assumia el marxisme com a mètode d'anàlisi i transformació de la realitat. Els elements finals que caracteritzen el model de societat propugnat pel PSC «es basen essencialment en la desaparició de les diferències de classe, en la socialització dels mitjans de producció, distribució i canvi, i en l'establiment de la plenitud democràtica i la igualtat en les relacions entre les persones i entre els pobles». ²⁷

L'esfondrament del comunisme soviètic, encetat amb la caiguda del mur de Berlín (1989), causà un fort impacte en el socialisme i el comunisme europeus. En la ponència marc del seu VII Congrés (1994), el PSC es fa ressò d'aquest sentiment generalitzat entre l'esquerra: «El balanç dels règims comunistes, més enllà de les tragèdies totalitàries, és certament patètic: cap avantatge en relació amb els resultats dels estats socials europeus, ni en el terreny de la productivitat econòmica, ni en el terreny de la justícia social, tot el contrari.» ²⁸ Aquesta posició resultà en la desaparició del terme *marxisme* dels documents del PSC. Ja l'any 1994, els socialistes defineixen la democràcia plena com el seu objectiu principal, i reconeixen «la necessitat d'una renovació profunda del projecte transformador de l'esquerra», tot rebutjant tant el «vell model de l'esquerra» com el neoliberalisme emergent. ²⁹

En el IX Congrés (juny de 2000) s'identifiquen com a objectius de l'acció política del partit «la justícia social, la igualtat de drets de les persones i reforçar la realitat nacional catalana, consolidant la seva identitat plural a Espanya en un món en canvi». ³⁰

25. Vegeu I. MOLAS, (ed.), *Diccionari de partits polítics de Catalunya segle XX*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2000, p. 236.

26. *Per Catalunya: ara, un nou federalisme*, PSC-PSOE, 1999, p. 3.

27. *IV Congrés PSC (PSC-PSOE)*, 23, 24 i 25 de novembre de 1984, p. 14, punt 15.

28. *VII Congrés PSC (PSC-PSOE)*, 4, 5 i 6 de febrer de 1994, ponència marc, punt 1.4, p. 4.

29. *VII Congrés PSC (PSC-PSOE)*, 4, 5 i 6 de febrer de 1994, ponència marc, punt 1.6, p. 5.

30. *IX Congrés PSC (PSC-PSOE)*, 16, 17 i 18 de juny de 2000, p. 53, punt 5.

Catalunya-Espanya

Espanya és definida en el *Programa de Govern* (1999) com «una realitat culturalment plural amb quatre llengües i quatre cultures bàsiques: castellana, catalana, gallega i basca», i tot seguit s'afegeix, «Espanya s'ha de saber reconèixer en aquesta pluralitat i fer-la seva».³¹ El PSC proposa un desplegament federal de la Constitució que permeti aprofundir l'actual transformació de l'Estat de les autonomies i el procés d'unitat europea.

En el seu V Congrés (1987), els socialistes catalans ja proposaren la necessitat d'avançar en la formulació federal de l'Estat de les autonomies mitjançant la plena utilització de les potencialitats federalistes que conté la Constitució.³²

La proposta federalista del PSC es basa en cinc punts:

(1) El federalisme com a sistema de distribució de competències entre l'Estat i les comunitats autònomes.

(2) Completar la reforma en profunditat de l'Administració de l'Estat que afecti tant els serveis centrals com els perifèrics.

(3) La reforma en profunditat del Senat per transformar-lo en una veritable cambra de representació territorial de la realitat plurinacional de l'Estat.

(4) Un nou model de finançament autonòmic fonamentat en els principis d'autonomia i suficiència financera, de coresponsabilitat fiscal i solidaritat interregional.

(5) Reforçar el paper de les corporacions locals en la nova estructura de poder territorial.³³

Raimon Obiols defensa la proposta federalista del PSC, però alhora reconeix que dins del socialisme espanyol es dona una tensió entre el federalisme i el centralisme, i que aquest darrer està molt influït per l'ètica jacobina i estatista que impregna la cultura d'esquerra francesa.³⁴ Amb tot, la proposta federalista del PSC ha rebut reaccions hostils per part d'alguns membres del PSOE, com per exemple Alfonso Guerra,³⁵ antic vicepresident del Govern espanyol i vicesecretari del PSOE, i Gregorio Peces Barba, una de les figures destacades de l'elit del PSOE.³⁶

Jordi Solé i Tura considera que el neocentralisme tecnocràtic de l'Estat espanyol i l'hegemonia política del nacionalisme dins de les comunitats autònomes són dos factors polí-

31. *Programa de Govern PSC (PSC-PSOE) i CpC*, 1999 p. 15.

32. *V Congrés PSC (PSC-PSOE)*, 11, 12 i 13 de desembre de 1987, ponència.

33. *Per Catalunya: ara, un nou federalisme*, 1999, p. 34-35.

34. *La Rosa* (Barcelona) (novembre 1991).

35. *La Vanguardia* (14 setembre 1987).

36. *El País* (Madrid) (30 agost 1987).

tics que podrien interposar-se en la via cap al federalisme. Tots dos elements suposen, d'una banda, la continuïtat del conflicte en el sistema de relacions entre l'Estat i les nacionalitats i les regions, i, de l'altra, el manteniment de l'ambigüitat sobre el concepte de nació i sobre el marc territorial de l'Estat.³⁷

El PSC i Ciutadans pel Canvi (CpC) en el *Programa de Govern* (1999) avalua la transició democràtica durant la qual Catalunya va ser generosa i va cedir més que no va exigir, perquè tots sabem que era prioritària la consolidació de la democràcia a Espanya. El resultat fou l'ambigüitat calculada de la Constitució del 1978, que no gosa definir quines són les llengües que es parlen a Espanya i que l'Estat ha d'assumir com a pròpies. Vint anys després, és just esperar un reconeixement explícit com a nació, que es tradueixi en l'acceptació categòrica de les nacionalitats històriques, en la redacció i en l'aplicació de les lleis bàsiques, en les formes de funcionament de l'Estat democràtic, en les grans opcions estratègiques i en l'assumpció decidida de la diversitat lingüística i cultural.³⁸

Pasqual Maragall, expresident de la Generalitat de Catalunya (2003-2006), en la conferència pronunciada al Club Siglo XXI de Madrid, referint-se al futur digué: «Hoy, el núcleo del nuevo pacto constitucional tendría que consistir en que las nacionalidades históricas —Cataluña, el País Vasco y Galicia— acepten la generalización autonómica, la igualdad competencial y el equilibrio del modelo, a cambio de que las otras comunidades reconozcan la diversidad plurinacional, pluricultural y plurilingüística de España y, en consecuencia, las expresiones políticas de los hechos diferenciales.»³⁹

Catalunya i la Unió Europea

El PSC es defineix com «un partit de vocació europea»⁴⁰ i es proposa impulsar la integració a Europa i potenciar el debat europeu. L'objectiu del PSC és que «Catalunya pugui encaixar en la política, l'economia, la societat i la cultura europees amb tota comoditat i amb una garantia de la seva identitat. [...] Hem de ser conscients que el nostre futur és Europa».⁴¹

La *Declaració del Partit dels Socialistes Europeus* (la Haia, novembre de 1992) ressalta el compromís dels socialistes i dels socialdemòcrates europeus en el procés d'integració europea.

37. J. SOLÉ TURA, *Nacionalidades y nacionalismos en España: Autonomías, federalismo, autodeterminación*, Madrid, Alianza, 1985, p. 15.

38. *Programa de Govern PSC (PSC-PSOE) i CpC*, 1999, p. 13.

39. Pasqual MARAGALL, «El nuevo federalismo en España y Europa: la propuesta catalana para España», conferència pronunciada el dia 8 de febrer del 2001 al Club Siglo XXI de Madrid. p. 13.

40. *Ponència política del IX Congrés PSC (PSC-PSOE)* (Barcelona, 16, 17 i 18 de juny 2000), apartat 5.1.

41. *Per Catalunya: ara, un nou federalisme*, 1999, p. 36.

En la ponència marc del VII Congrés, els socialistes es manifesten a favor de l'estructuració d'Europa com a mercat, però també com a poder polític. Des de la seva perspectiva, «Europa només pot ser concebuda com una realitat política plurinacional».⁴² El socialistes catalans emfasitzen la importància de dos criteris fonamentals a l'hora de plantejar la integració europea, aquests són: el federalisme i el principi de subsidiarietat. El federalisme és definit com un criteri d'organització social i polític. El principi de subsidiarietat, des d'una lectura federalista, incorpora tant el principi de la majoria i la llibertat civil, com el principi de la difusió i equilibri de poders. El principi de la subsidiarietat, entès com a descentralització política, ha de permetre que les regions i els municipis desenvolupin actuacions amb l'objectiu de millorar la qualitat de la vida quotidiana dels ciutadans. La subsidiarietat aplicada des del principi federal és al centre del projecte europeu del PSC, que defineix la dimensió europea com l'espai on Catalunya pot desenvolupar totes les seves potencialitats.

Els governs autonòmics han de prendre part activa en el procés de construcció d'Europa i han de ser presents en les instàncies europees de presa de decisions, especialment en la mesura que en aquestes instàncies s'intervé en àmbits de responsabilitat propis de les comunitats autònomes. En aquest sentit, s'ha de garantir la presència d'aquestes tant en la presa de decisions en l'àmbit estatal o comunitari sobre matèries de la seva competència com en la seva aplicació.⁴³

En el document *Per Catalunya: Ara, un nou federalisme* se'ns recorda: «Espanya és, pel seu pes específic, una magnífica porta d'entrada a Europa. Hem de saber aprofitar-ho però, sobretot, hem de voler aprofitar-ho.» Tanmateix, en analitzar els mitjans a través dels quals s'ha de produir aquest encaix Catalunya-Unió Europea s'esmenta «la relació indirecta que li procura l'Estat —i a través de la relació directa que ofereix ja, encara que de manera incipient, el moviment regional europeu institucionalitzat».⁴⁴

Convergència Democràtica de Catalunya (CDC)

CDC es defineix com un partit nacionalista català (no independentista), democràtic, humanista i progressista, que té una filosofia política, amb formulacions pròpies, síntesi o «convergència» dels pensaments socialdemòcrata, liberalprogressista i democratacristià, adreçada fonamentalment al servei i al benestar de les persones. Convergència es manifesta com una formació política profundament europeista.⁴⁵ CDC rebutja tant les idees neoliberals com

42. VII Congrés PSC (PSC-PSOE), 4, 5 i 6 de febrer de 1994, ponència marc, p. 14, punt 3.

43. VII Congrés PSC (PSC-PSOE), 4, 5 i 6 de febrer de 1994, ponència marc, p. 40, punt 6.7.

44. *Per Catalunya: ara, un nou federalisme*, 1999, p. 36.

45. XI Congrés de CDC, ponència 1, punt 1175.

les idees uniformistes⁴⁶ i es proposa «ocupar amb més claredat i fermesa l'espai del centre esquerra»⁴⁷ tot i que, com escriu Miquel Caminal, es tracta d'un centrisme mòbil en la relació esquerra-dreta, i que en els anys vuitanta i noranta s'ha desplaçat cap a la dreta, tal com han fet les altres forces polítiques de l'arc parlamentari liberal, és la definició que més s'ajusta a la descripció de l'acció política de CDC.⁴⁸

CDC fou creada en els anys seixanta com a moviment polític emmarcat en la tradició catòlica catalana. L'objectiu de CDC és la reconstrucció de Catalunya («fer país»). CDC neix formalment al novembre de l'any 1974 encapçalada per Jordi Pujol i amb el suport d'UDC.⁴⁹ La finalitat de Pujol era crear un partit que aconseguís la integració social de tot el poble de Catalunya; tot i que, des dels primers moments, es mantingué la pugna entre donar prioritat a la consciència de poble (consciència nacional) o a la consciència de classe. La desvinculació d'UDC i la fugida d'alguns sectors socialdemòcrates per integrar-se al PSC (R) reduïren la composició de CDC a dos sectors principals liderats, respectivament, per Jordi Pujol i Miquel Roca. CDC es constituí com a partit polític el 28 de març de 1976, amb Jordi Pujol com a secretari general i Miquel Roca com a secretari general adjunt.

Catalunya-Espanya

CDC se situa en línia amb la tradició catalanista que expressa una voluntat de participació activa en la política de l'Estat. L'any 1982, Miquel Roca i Junyent escrivia: «Hauríem de fer indissociables la idea de la reforma de l'Estat i l'expressió política del catalanisme. Hauríem d'explicar que, avui, únicament les forces que qüestionen de veritat la continuïtat d'un Estat centralista, intervencionista, dirigista, assistencial i corporativista, poden protagonitzar una reforma en profunditat d'aquest Estat.»⁵⁰

No obstant això, la decisió del president Jordi Pujol de no entrar en cap govern estatal va condicionar el nivell d'incidència de CDC en la política espanyola i va limitar així la projecció, en l'àmbit estatal, d'alguns dels seus polítics més distingits com fou el cas de Miquel Roca. El catalanisme gradualista i pragmàtic de Jordi Pujol va concentrar els seus esforços en la construcció del país. En aquest sentit, CDC va concentrar esforços per constituir-se en «pal de paller» o força política prou diversa i prou oberta, però també prou ambigua, per

46. *XI Congrés de CDC*, ponència 2, punts 370-375.

47. *XI Congrés de CDC*, ponència 3, punt 1325.

48. Miquel CAMINAL, «El pujolisme i la ideologia nacionalista de CDC», a Joan B. CULLA, *El pal de paller*, Barcelona, Pòrtic, 2001, p. 127-128.

49. Per a una excel·lent anàlisi de CDC vegeu, Joan B. CULLA, (ed.), *El pal de paller: CDC (1974-2000)*, Barcelona, Pòrtic, 2001.

50. Miquel ROCA I JUNYENT, *Per què no?*, Barcelona, Pòrtic, 1982, p. 38.

aplegar persones d'un espectre polític ampli però coincident en el catalanisme i la democràcia. D'aquí prové l'aspiració de CDC d'esdevenir quelcom més que un partit polític convencional i d'actuar com a moviment social mobilitzador del catalanisme democràtic.

A partir del 1996, assistim a un reforçament del discurs nacionalista de CDC reflectit en la ponència «El nacionalisme català als inicis del segle XXI» presentada en el X Congrés (8-10 de novembre de 1996), en la qual es parlava de la necessitat d'obrir una nova etapa en el procés de reconstrucció nacional de Catalunya, marcat pel reconeixement de la nació catalana i l'avanç en la seva sobirania. Aquesta ponència proposava un «pacte d'estat» que reconegués Catalunya com a nació, i Espanya com un estat plurinacional. Aquest període de reforçament nacionalista s'allunyà del pragmatisme convergent característic de l'etapa en la qual Miquel Roca ostentava la secretaria general del partit i arribà al punt àlgid a través de la *Declaració de Barcelona*. La *Declaració* es proposava superar la fórmula autonòmica atorgada per l'Estat i basada en la definició mononacional d'aquest, tot afirmant: «L'Estat espanyol és, alhora, la institució que nega la sobirania que ens pertany com a nacions i l'espai polític on conquistar la llibertat nacional, mitjançant l'acció conjunta per configurar un estat plurinacional de tipus confederal.»⁵¹

La conferència de Jordi Pujol a ESADE (1 de març de 1999), «Poder polític de Catalunya: un instrument al servei dels ciutadans», redreça i clarifica l'horitzó de CDC i la futura orientació política del Govern de Convergència i Unió (CiU). En aquesta conferència, Pujol recorda que el títol VIII de la Constitució, és a dir, el que fa referència a les autonomies i a l'estructura de l'Estat, es va fer per donar una resposta als problemes nacionals específics, de Catalunya i del País Basc, i denuncia el caràcter insatisfactori del marc institucional en el qual s'ha de moure Catalunya: «[...] aquest marc no respon prou ni a la naturalesa ni a la intensitat de la nostra identitat, ni a les necessitats i els reptes d'una societat com la nostra [...] no permet el desplegament de la potencialitat de Catalunya i fa que el present, que és brillant, del nostre país, estigui amenaçat».⁵²

Pujol denuncia que «hi ha una actitud molt estesa a Espanya que és no voler reconèixer de debò el fet diferencial català [...] i sobretot no es vol treure la conclusió política d'aquesta diferència». Al seu parer, «la idea dominant a Espanya habitualment, dic habitualment, és uniformitzadora, de vegades a través d'un centralisme descarat, altres vegades a través d'un federalisme que a la pràctica és uniformitzador i homogeneïtzador».⁵³ Pujol adverteix que apostar per la reforma de la Constitució pot ser «ineficaç i frustrant», tot i

51. *Declaració de Barcelona*, 16 i 17 de juliol de 1998, p. 6.

52. Jordi PUJOL, *Paraules del president de la Generalitat*, vol. 30: *Gener-desembre 1999*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000, p. 91.

53. Jordi PUJOL, *Paraules del president de la Generalitat*, vol. 30: *Gener-desembre 1999*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000, p. 91-92.

que no s'hi ha de renunciar per sempre, i que cal optar per fer propostes «més realistes i més assumibles».⁵⁴

En el marc del seu XI Congrés (10, 11 i 12 de novembre de 2001), CDC destaca la seva contribució a la governabilitat i modernització de l'Estat espanyol i demana que aquest reconegui el seu caràcter plurinacional i plurilingüístic. En el nou marc europeu, CDC es planteja com a objectiu polític que Catalunya assoleixi «el nivell d'autogovern que ens correspon per drets històrics i que necessitem per ser presents a la Unió Europea amb garanties d'igualtat».⁵⁵ Demana a l'Estat espanyol que reconegui sense ambigüitats el «fet diferencial» català com a fet nacional. Per tal d'avançar en aquesta línia, CDC defensa un conjunt de primeres iniciatives en diversos àmbits: el simbòlic, el lingüístic i el cultural, l'institucional, el competencial i el del finançament, tant en l'àmbit estatal com en les institucions europees i internacionals plantejades pel seu actual líder, Artur Mas, el 2007.

Catalunya i la Unió Europea

CDC considera Europa com «el marc polític natural de la nació catalana».⁵⁶ La dimensió europea de Catalunya i la voluntat de participar activament en el procés de construcció de la Unió Europea requereixen «que Catalunya compti amb una representació pròpia, directa i sense intermediaris en el Parlament Europeu. [...] Aquesta representació simbolitza la personalitat específica i la identitat política de Catalunya i ha de donar peu a una posterior major participació i interrelació de les institucions catalanes amb les institucions europees».⁵⁷ Es una costant en els programes electorals i congressos de CDC demanar el reconeixement de Catalunya com a circumscripció electoral europea. CDC es manifesta a favor de la consolidació i expansió de la Unió Europea, defensant el principi d'unitat en la diversitat, i considera bàsic que Catalunya aconsegueixi l'eliminació de l'actual dèficit fiscal que manté amb la Unió Europea.

CDC reivindica la idea d'una Europa de les nacions que hauria de tenir com a resultat una major presència de Catalunya i de totes les altres regions i nacions europees en els organismes de presa de decisions al més alt nivell de la Unió Europea. CDC es proposa que l'Administració catalana pugui participar en les decisions que adopti l'Estat en rela-

54. Jordi PUJOL, *Paraules del president de la Generalitat*, vol. 30: *Gener-desembre 1999*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000, p. 95.

55. *XI Congrés CDC*, ponència 1, punt 745.

56. *XI Congrés CDC*, ponència 1, punt 1175.

57. *VIII Congrés de CDC: Un Partit per a la Catalunya dels anys noranta*, 27, 28, 29 de gener de 1989, p. 75.

ció amb matèries previstes en les directrius comunitàries que corresponen a la Generalitat de Catalunya i també que l'Administració catalana pugui mantenir relacions oficials directes amb les institucions de la Unió Europea a l'efecte d'informació en relació amb totes aquelles matèries que puguin afectar Catalunya, i assegurar que Catalunya participi en totes les polítiques i projectes comunitaris.⁵⁸ Ja l'any 1989, CDC es proposava la necessitat de potenciar dins de la població un sentiment positiu de ciutadania europea que s'hauria d'intensificar a través d'una decidida educació per a l'europèització en tots els àmbits.⁵⁹

Cal destacar que en la ponència 1 del XI Congrés (març de 2001), CDC declara: «Catalunya treballarà, a través d'aquest mateix marc de les institucions europees, per tal que es deixi d'ofegar la identitat pròpia dels territoris de la Catalunya Nord i per tal que s'hi recuperi la llibertat nacional que els fou manllevada.»⁶⁰

Unió Democràtica de Catalunya (UDC)

El nacionalisme, l'humanisme personalista i la justícia socials són els eixos configuradors d'UDC, partit democratacristià que, igual que ERC, fou fundat l'any 1931. UDC es defineix com un partit nacionalista, que té en Catalunya l'arrel i el motiu de la seva activitat i que considera Catalunya com el seu marc natural d'actuació i la seva raó de ser. L'objectiu d'UDC és que Catalunya pugui exercir plenament la seva sobirania.

Catalunya-Espanya

UDC remarca l'esforç que a través de diferents períodes històrics ha fet el nacionalisme català per contribuir a la governabilitat, la modernització, l'europèització i la regeneració d'Espanya, esforç al qual ha contribuït UDC des de la seva fundació. Però també lamenta que aquest esforç no hagi motivat una reacció favorable per part de l'Estat, tal com seria d'esperar. En aquest context, Unió Democràtica de Catalunya declara que, un cop resolt el problema de l'encaix de Catalunya respecte de la resta de l'Estat de forma satisfactòria, «estaria oberta a estudiar la possibilitat de participar dins el govern d'Espanya».⁶¹ Però qui-

58. *VIII Congrés de CDC: Un Partit per a la Catalunya dels anys 90*, 27, 28, 29 de gener de 1989, p. 67-68.

59. *VIII Congrés de CDC: Un Partit per a la Catalunya dels anys 90*, 27, 28, 29 de gener de 1989, p. 82.

60. *XI Congrés CDC*, ponència 1, punt 1245.

61. *UDC. Espanya des del Catalanisme d'Unió*, (en línia), <<http://www.uniodemocratica.org>> p. 6.

nes serien les condicions específiques que permetrien aquesta participació d'UDC en el Govern espanyol? Unió Democràtica menciona la necessitat d'assumir un programa comú amb una altra o altres formacions polítiques disposades a defensar i respectar la «plurinacionalitat de l'Estat i el fet nacional català, amb la cultura i la llengua com a fonaments principals, i mai amb supeditació orgànica a nivell d'organització, ni tan sols a nivell de grup parlamentari».⁶²

Un Estat plurinacional, pluricultural i plurilingüístic, amb un Senat que actuï com a cambra de representació territorial, és l'objectiu d'Unió Democràtica.⁶³ En aquest context, UDC reivindica la nació com la «primera i originària comunitat política», tot considerant l'Estat central i comú com «un simple instrument que té la seva justificació en la mesura que resulta útil als seus membres i beneficiós per a l'interès general de la societat. Per això, l'estructura de l'Estat s'ha de configurar a partir de les realitats nacionals i no pot seguir essent entesa com un poder centralista i unificador».⁶⁴

Catalunya i la Unió Europea

Unió Democràtica es manifesta a favor d'una Unió Europea que inclogui una unió no tan sols econòmica sinó també política, cultural i social, en el marc del respecte a la diversitat, especialment cultural, que constitueix la millor riquesa d'Europa.

El model d'una Unió Europea «federal conformada pels pobles i nacions i no pels Estats, que tingui el principi de subsidiarietat com a criteri definidor de les competències assumides i del seu exercici, i que sigui una entitat amb ànima dotada de voluntat política i no un simple mecanisme per a organitzar les polítiques econòmiques i la producció dels Estats membres» és al centre de la concepció d'Unió Democràtica de Catalunya. La creació del Comitè de les Regions es presenta com un primer pas en el reconeixement regional i en la institucionalització de la participació de les regions en la Unió Europea.⁶⁵ Duran i Lleida en el discurs pronunciat a Luxemburg (7 de novembre de 1988) en l'acte de cloenda del VII Congrés del Partit Popular Europeu (PPE), deia: «El projecte europeu dels demòcrata-cristians ha de seguir tenint l'home com a centre de gravitació. I és per aquesta raó, que cal introduir amb energia la dimensió cultural. [...] La cultura europea engloba, doncs, tota l'obra dels homes. I és a través d'una Europa de la cultura, que respecti i ampari el mosaic

62. UDC. *Espanya des del Catalanisme d'Unió*, (en línia), <<http://www.uniodemocratica.org>> p. 7.

63. *La sobirania de Catalunya i l'Estat plurinacional*, Consell Nacional d'UDC, Sant Cugat, 31 de maig de 1997 (UDC, 1997) p. 36.

64. UDC. *Espanya des del Catalanisme d'Unió*, (en línia), <<http://www.uniodemocratica.org>> p. 11.

65. UDC. *L'Objectiu Europeu*, (en línia), <<http://www.uniodemocratica.org>>, p. 1 i 3.

pluricultural de la seva geografia, com es pot engendrar un sentiment de pertinença a una mateixa comunitat.»⁶⁶

El pensament nacionalista de Jordi Pujol

Entre els diversos estudiosos i polítics que han fet aportacions significatives al pensament catalanista durant el franquisme i la transició democràtica, Heribert Barrera, Josep Benet, Joan Raventós, Josep Pallach, Raimon Obiols, Miquel Roca i Junyent, Ramon Trias i Fargas, Jordi Solé i Tura, Antoni Gutiérrez Díaz o Pasqual Maragall entre molts d'altres, hem decidit dedicar un apartat a l'anàlisi del catalanisme de Jordi Pujol, que, com a president de la Generalitat durant més de vint anys (1980-2003), ha tingut a les seves mans la possibilitat no només de difondre els principis del seu pensament sinó de transformar-los en acció política. A més, Jordi Pujol s'ha manifestat com a ferm europeïsta des de l'inici de la seva vida intel·lectual i política en els anys seixanta.

Nacionalisme personalista

Jordi Pujol defineix el nacionalisme com un «voler ser», com un «voler tenir una forma de ser», i com «la possibilitat de construir el propi país».⁶⁷ Aquesta definició exclou els factors ètnics o racials i se centra en un acte de voluntat, el «voler ser». A parer de Pujol, el nacionalisme és l'esforç d'un país per enfortir la seva identitat, i cal entendre'l en termes positius, és a dir, cal construir un nacionalisme no pas contra els altres ni buscant la salvació en la reclusió. La competitivitat i el desenvolupament social i econòmic constitueixen els dos elements que el nacionalisme hauria de fomentar.⁶⁸

En els orígens del pujolisme hi trobem l'influx del personalisme comunitarista d'Emmanuel Mounier, el pensament de Charles Péguy i d'Henri Bergson.⁶⁹ Jordi Pujol, antic membre del grup parapolític d'inspiració catòlica, CC (Crist Catalunya) promogut per Raimon Galí, i en els seus primers moments molt influït pel catolicisme progressista francès, proposa allò que anomena *nacionalisme personalista*. El nacionalisme personalista comporta la

66. Josep DURAN I LLEIDA, *Voluntat de servei*, Barcelona, Timun Mas, 1991, p. 222.

67. Jordi PUJOL, «Fer poble, fer Catalunya», a *Construir Catalunya*, Barcelona, Pòrtic, 1980, p. 22 (1a ed., 1979).

68. Jordi PUJOL, *La força serena i constructiva de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 22.

69. Pujol, en els seus *Escrips de presó* també menciona l'impacte que li va causar la lectura de la novel·la *El Crist de nou crucificat*, de Nikos Kazantzakis.

voluntat de crear un nou programa socioeconòmic per a Catalunya, una actitud oberta i generosa disposada a acollir els immigrants, i la necessitat d'ampliar la projecció de l'individu.

Pujol fa referència a dos elements constants en el nacionalisme català: la reivindicació del reconeixement institucional, polític i cultural de Catalunya com a poble diferenciat, i la proposta de reforma de l'Estat espanyol en un doble sentit, que inclouria la seva modernització i europeïtzació i la creació d'una estructura pluralista interna.⁷⁰ Pujol emfatitza la força del nacionalisme català a l'hora d'unir persones de classes socials diferents, i, per donar pes a aquest argument, escriu «Pierre Vilar, al qual em refereixo tan sovint, diu que una de les coses que el sorprèn més és que la identitat de Catalunya pugui ser reivindicada l'any 1873 per un republicanisme anarquitzant, del 1890 al 1917 per una burgesia que buscava un Estat, i després per tot un conjunt de classes mitjanes en convergència, de vegades purament tàctica o purament circumstancial, però en darrer terme en convergència amb els sectors treballadors, amb els sectors obrers del país.»⁷¹

El discurs nacionalista sempre comporta el supòsit que la nació ha de «desvetllar-se» i fer-se «conscient» de les seves potencialitats. En el seu llibre *Des dels turons a l'altra banda del riu: Escrits de presó* (1978), editat per Pòrtic, Pujol escriu:

Només homes capaços de distanciar-se i d'engrapar una bandera —la que conjuga llibertat amb justícia, patriotisme amb universalisme i personalisme amb comunitarisme—, només homes capaços de fer aquest gest salvador, de realitzar aquest acte restaurador de la moral i de la voluntat, només ells poden convertir el ramat en exèrcit [...] si aquests homes fan això, tota la massa apàtica se sentirà commoguda i en sorgirà un impuls meravellós. Puig que en la massa hi ha qualitat. *Puix que la massa és un foc cobert de cendres.*⁷² [La cursiva es meva.]

Catalunya i Espanya

Ja en els seus escrits inicials, Pujol rebutja la concepció d'Espanya com a Estat unitari i es manifesta a favor d'una solució que concedeixi a Catalunya prou autonomia per establir lligams formals amb els altres països catalanoparlants.⁷³ D'altra banda, considera que els partits catalans representen millor els interessos de Catalunya que no pas els seus homòlegs

70. Jordi PUJOL, *La personalitat diferenciada de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 23.

71. Jordi PUJOL, *Quatre conferències: analitzar el passat per renovar el projecte*, Barcelona, Edicions 62, 1990, p. 77.

72. Jordi PUJOL, *Des dels turons a l'altra banda del riu: Escrits de presó*, Barcelona, Pòrtic, 1978, col·l. «Entre l'acció i l'esperança», núm. 1, p. 57.

73. Jordi PUJOL, «Fer poble, fer Catalunya», a *Construir Catalunya*, Barcelona, Pòrtic, 1980, p. 91 (1a ed., 1979).

espanyols. Però la política dels partits catalans hauria de tenir una actitud positiva i contribuir en la construcció d'una Espanya en què Catalunya tingués plena cabuda.⁷⁴

Pujol reprova la manca de confiança, de coneixement i de comprensió entre Catalunya i la resta d'Espanya,⁷⁵ i situa l'origen d'aquesta desavinença en els processos històrics diferents que han seguit totes dues.

Es palesa una certa ambivalència en l'avaluació que Pujol fa de l'encaix de Catalunya en l'Estat de les autonomies. Reconeix que Catalunya mai no ha gaudit d'un grau d'autonomia semblant, però alhora assenyala que durant les fases inicials de la transició a la democràcia el problema català no es va plantejar amb prou convicció a causa de la fragilitat de la nova escena política i el sentit de responsabilitat històrica dels catalans. Des del seu punt de vista, es va acceptar la generalització d'un Estat autonòmic que no responia ni a la situació espanyola ni a la catalana. I afegeix que «el problema de Catalunya ha quedat sense resoldre i que ara ens veiem i ens veurem forçats a seguir reclamant cotes d'autonomia quan ja sembla que ha passat el moment de fer-ho».⁷⁶ Es lamenta que l'autonomia assolida queda per sota dels nivells que comptaven assolir tant ell mateix, com el seu partit i el conjunt dels catalans.⁷⁷

Al seu parer,

Ningú no ha tingut tant sentit d'Estat durant els últims deu, vint o vint-i-cinc anys com nosaltres, com Catalunya, ni ningú no ha assumit tants riscos ni tantes responsabilitats (en l'àmbit corresponent, és clar) com nosaltres perquè Espanya fes la gran transformació que ha fet durant els darrers anys, ni perquè es pogués integrar a Europa ni perquè en molts aspectes, i òbviament també en l'autonòmic, hi hagués una nova cultura política.⁷⁸

Història

Pujol examina els orígens històrics de Catalunya i els emprà per legitimar la distinció entre els catalans i els altres pobles d'Espanya. Així doncs, a l'edat mitjana Catalunya neix com a baluard meridional de l'Imperi carolingi, la Marca Hispànica. En paraules de Pujol: «La idea

74. Jordi PUJOL, «Fer poble, fer Catalunya», a *Construir Catalunya*, Barcelona, Pòrtic, 1980, p. 75-77 (1a ed., 1979).

75. Jordi PUJOL, *La personalitat diferenciada de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 11.

76. Jordi PUJOL, *La personalitat diferenciada de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 28.

77. Jordi PUJOL, *La força serena i constructiva de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 73.

78. Jordi PUJOL, *Paraules del president de la Generalitat de Catalunya*, vol. 30: *Gener-desembre 1999*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000, p. 109-110.

que inspira el naixement de Catalunya no és peninsular, no és hispànica, sinó carolíngia, procedeix del nord, i el seu objectiu —repeteix— no és la reconquesta; almenys no és el seu objectiu principal ni la seva raó d'ésser.»⁷⁹ Catalunya gaudeix d'un origen diferent del de la resta d'una Espanya que va estar ocupada pels musulmans al llarg de set segles.

Pujol accentua la diferència existent entre Catalunya i la resta d'Espanya al·ludint a l'actitud positiva dels catalans del segle XVII envers les idees europees, la industrialització, les reformes agràries i el mercantilisme, com a plantejaments ben rebuts a Catalunya, però molt poc compresos a la resta de l'Estat.⁸⁰ En les conferències pronunciades per Pujol amb motiu de la commemoració del bicentenari de Carles III, sostenia que Espanya no va reaccionar al missatge modernitzador del rei dèspota, i que després de la seva mort «la línia de progrés només va continuar a Catalunya». Segons Pujol, la raó principal del progrés de Catalunya s'explica per l'existència d'una societat civil, d'una cohesió social relativament alta, molt més alta que a la resta de l'Estat, i per l'existència d'un sentiment de país, que significa un ideal col·lectiu.⁸¹ El resultat global fou una revolució industrial que va prosperar a Catalunya i va distanciar-la radicalment de la resta de l'Estat espanyol.⁸²

En examinar les arrels històriques de Catalunya, Pujol distingeix allò que anomena les tres vocacions històriques dels catalans: «*La vocació europea*, d'arrel carolíngia, que és la que està a l'origen del nostre mil·lenni i que hem mantingut molt viva sempre. *La vocació mediterrània*, més intermitent que la que ens relliga amb el nucli central europeu, però molt real. I *la vocació hispànica*, que incorporem més tard que l'europea i en la integració a la qual no hem reeixit del tot, però que representa també, en tots els sentits, una realitat inqüestionable.»⁸³

Cal destacar que Pujol s'avança al seu temps en escriure l'any 1964: «el nacionalisme català ha de ser una forma concreta de nacionalisme europeu».⁸⁴ A hores d'ara Pujol remarca la necessitat que Catalunya es modernitzi i s'actualitzi al nivell d'altres països de la Unió

79. Jordi PUJOL, *La personalitat diferenciada de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 12.

80. Jordi PUJOL, *Quatre conferències: analitzar el passat per renovar el projecte*, Barcelona, Edicions 62, 1990, p. 37.

81. Jordi PUJOL, *Quatre conferències: analitzar el passat per renovar el projecte*, Barcelona, Edicions 62, 1990, p. 18.

82. Segons Fontana, a mitjan segle XIX, el quaranta per cent de la industrialització d'Espanya es concentrava a Catalunya. P. VILAR, (ed.), *Història de Catalunya*, vol. v: J. FONTANA, *La fi de l'Antic Règim i la industrialització*, Barcelona, Edicions 62, p. 386.

83. Jordi PUJOL, *La força serena i constructiva de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 42.

84. Jordi PUJOL, «Fer poble, fer Catalunya», a *Construir Catalunya*, Barcelona, Pòrtic, 1980, p. 121 (1a ed., 1979).

Europea si vol participar d'una manera plena en el procés d'integració europea.⁸⁵ Pujol afirma que la contribució de Catalunya a Europa es deriva de la seva capacitat per «oferir un nou concepte de nació europea, basat en la cultura i en la qualitat de vida, amb un fort sentit d'identitat i al mateix temps capaç de viure en el marc d'unitats més grans».⁸⁶ A parer seu, elaborar aquest nou concepte de nació europea i demostrar-ne la viabilitat constitueix un dels reptes més urgents a què la Unió Europea ha de respondre.

Conclusions

Tal com he demostrat, durant la transició democràtica l'uropeisme és una constant en les diverses variants del catalanisme representades pels principals partits polítics d'origen català estudiats en aquest text.

Aquesta actitud proeuropea deriva de la consciència que Catalunya és Europa, pertany a Europa i com a tal ha de cercar el seu lloc en les institucions i estructures socials, polítiques, econòmiques i culturals que sorgeixen al voltant de la Unió Europea. La gran diferència entre les posicions dels diversos partits polítics estudiats recau en l'èmfasi que alguns situen en la necessitat d'una presència directa de Catalunya a la Unió Europea, tret que contrasta amb l'actitud dels qui en tenen prou amb una presència mitjançada a través de l'Estat espanyol.

85. Jordi PUJOL, *Quatre conferències: analitzar el passat per renovar el projecte*, Barcelona, Edicions 62, 1990, p. 36 i 80.

86. Jordi PUJOL, *La força serena i constructiva de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1991, p. 74.